

Գ Ո Մ Է Շ Ը

Անասնապահութեան մէջ գոմէշը կովկասում բաւական կարեւոր տեղ է գրաւում: շատ տեղեր, գիւղական հասարակութեան մեծագոյն մասը իւր տան ապրուստը նրանով է ծախում: նոյնպէս մեծ կալուածքներում ուր դեռ ձիերի գործածութիւնը հողագործութեան մէջ մասած չէ՝ գոմէշը ծառայում է իրրե կենդանի մեքենայ: նա կարող է երկրագործութեան մէջ աւելի օգտակար լինել, երբ հող տարուի նորա տեսակը ապնուացնելու:

Ինչպէս ամէն բոյս, նոյնպէս էլ ամէն կենդանի չի կարող ապրել ամէն երկրում՝ և ամէն կլիմայի տակ: այդ պատճառաւ մի բոյսի կամ կենդանու տեսակը ապնուացնելու համար, պէտք է ի նկատի ունենալ այդ բոյսի կամ կենդանու հայրենիքը՝ թէ նրանք ինչպիսի պայմանների տակ են ծլել ու ծնել և ինչպիսի պայմանների տակ են ապրում:

Գոմէշը տաք և ծախճախուտ երկրների բնիկ կենդանին է, ապրում է վայրենի դրութեան մէջ Հնդկաստանում և Սէյլան կղզում: իսկ ընտանի է ամբողջ արեւմտեան Ասիայում: տարածուել է Հայաստան, Յունաստան, Բուլկարիա, Բուլինիա, Հունգարիա, Աբխազոս և Խապիա:

Գոմէշը իբրեւ անոյ ներկայացնում է հեռեեայ յատկութիւնները, երկայն և խոշոր մարմին, ուշնալեր, վիզը կարճ ու հաստ, գլուխը լայն և կարճ, ծակաւոր գոգաձև դուրս ցցուած, որի վերայ հաստատուած են սև ու տափակ կոտոշները, ծռուած դէպի դուրս և ետև, աչքերը փոքր, ականջները երկայն, սուռնոյները և շրթունքները հաստ, կաշին երբեմն սևագոյն, երբեմն մոխրագոյն և տեղ տեղ բերկրացած, մաշկը մինչև չորս տարեկան հասակում խիտ են, իսկ չորսից սկսեալ աւելի ցանցաւ, սև, մոխրագոյն և շագանակագոյն են լինում: սպիտակ գոյնով մաշկը դրեթէ չեն լինում: Միջին հաշւով 2 արշին բարձրութիւն ունեցող մի գոմէշ կշռում է մօտաւորապէս 40 փութ:

Չնայած դռմէշի յաղթանդամ կազմուածքին՝ նա շատ վաւիտեկ մի կենդանի է. ձմեռը առնուազն շարաթը մի անգամ հարկաւոր է լողացնել իսկ ամառը եթէ կարելի լինի առէն օրս 15 օրը կամ ամիսը մի անգամ անհրաժեշտ է կռաւտաւի ձէթով կամ սև նաւթով մարմինը օծել՝ ոչընչացնելու համար բոլոր այն միջատները՝ որ սաստիկ եռ են տալիս մարմնոյն: Գոմէշը ցուրտի չի կարող դիմանալ. նայած տեղւոյն օդերեւութարանական հանգամանքներին՝ հոկտեմբերի կամ նոյեմբերի վերջերը, երբ արդէն ձմեռնային ցուրտերը սկսում են, պէտք է գոմերի մէջ կտպել մինչև գարնան գեղեցիկ օրերի բացուիլը:

Գոմէշը ամառ ժամանակ սնունդից աւելի առատ ջրի կարիք է զգում. սիրում է թաւայիլ տիղմերի, ճահիճների մէջ, և ժամերով նստել գետերի, աւաղանների մէջ, ուրեմն չոր ու ցամաք տեղերում անյարմար է գոմէշ պահելը և չի կարող արդիւնաւոր լինել. օրինակի համար Վաղարշապատում գոմէշից ստացուած արդիւնքը անհամեմատ աւելի քիչ է՝ քան թէ մէկ երկու ժամ հեռուն գտնուող Սև-Ջրի մօտ ապրող գոմէշից ստացուած արդիւնքը. դորա պատճառը գլխաւորապէս ջուրն է. այն ինչ Վաղարշապատում ամրան ամիսները ջրի պակասութեան պատճառաւ բուսականութիւնը չորանում ոչնչանում է, չկան ստուար ծառատաններ, անձրև գրեթէ չի գալիս, խեղճ անաւունները դաշտ գնալիս ոչ միայն լողանալու ջուր չեն գտնում, այլ նաև շատ ժամանակ խմելու էլ ջուր չգտնելով ստիպուած են լինում մինչև երեկոյ ծարաւ անցկացնել. այդպիսի տխուր պայմաններում բնականաբար գոմէշը չի կարող պէտք եղած օգուտը տալ:

Գոմէշը իրրեւ սնունդ սպասում է խոտ և դարման, ճահիճներում և բնական մարգագետիններում առանց գիւղատնտեսական որևէ խնամքի աճող ամենատաքէտք բոյսերն իսկ նա չի մերժում. բաւական է որ իւր տրամադրութեան տակ լինի առատ ջուր, կարտադրէ հարկ եղած աշխատութիւնը, կաթը, միսը, կաշին, աղբը:

Գոմէշը լծւում է չորս տարեկան հասակում, որի

արժէքը, իբրեւ լծկանս բարձրանում է մինչեւ տասը տարեկան հասակը. սրանից յետոյ հետզհետէ կորցնելով իւր արժէքը գիւղական աղքատ ժողովրդի համար դառնում է մնացուցիկը. իբրեւ աշխատող կենդանիս գոմէշը յայտնի է իւր ուժեղութեամբ. երկու անգամ աւելի ուժեղ է քան թէ եղը, բացի դրանից գոմէշը միակ կենդանին է որ կարողանում է դիմանալ ձահիճներից յառաջացած ամենավտանգաւոր հիւսանդութեանց: Աերջապէս բրինձի մշակութիւն եղած տեղերում գոմէշը անհրաժեշտ է վարելու համար տղմուտ և ամենաուժեղ հողերն:

Գիւղատնտեսութիւնը չզարգացած տեղերում մատակ գոմէշը իբրեւ կաթնատու գիւղական ժողովրդի համար ամենաօգտակարն է: Զմեռ ժամանակ գիւղերում հազիւ կարելի է կովի կաթ ձարել, բայց մատակի կաթը և մածունը անսպակաս են: Թէպէտեւ գիւղացին կաթնատուն պահում է ոչ թէ փող շահելու համար, այլ իւր տան տնտեսութեան մի մասը լրացնելու, սակայն երբ մի օր գիւղացուն տրուին այն միջոցները, որով նա կարողանայ հեշտութեամբ կաթը փոխադրել քաղաքներ՝ վաճառելու և փողի վերածելու, այդ դէպքում ամէն գիւղացի փոխանակ մէկի՝ պիտի ցանկանայ իւր տանը երկու երեք կաթնատու ունենալ:

Մատակը երեք տարեկան հասակում քաղ է ուտում և քաղ ուտելուց 10 ամիս յետոյ ծնում է. շատ քիչ է պատահում որ 2 տարեկան հասակում քաղ ուտէ, այդպիսիները բացառութիւն են կազմում և լաւ տեսակի մատակ չեն կարող լինել:

Նայած մատակի տեսակին, կան այնպիսիները, որ ամէն տարի ծնելով 6—8 ամիս անընդհատ կթւում են, կան այնպիսի տեսակներ էլ որ 2 տարին մի անգամ են ծնում կթուելով 14—16 ամիս. առաջին տեսակի մատակը աւելի օգտակար է, որովհետեւ տալիս է ամէն տարի մի ձագ և իւր արտադրած կաթի քանակութիւնը կարճ ժամանակամիջոցում աւելի շատ է քան թէ երկրորդ տեսակի արտադրած կաթի քանակութիւնը:

Միջին հաշուով մատակը տալիս է տարեկան 1000—1200 լիդր կաթ:

Մատակի կաթը սպիտակ և աւելի թանձր է լինում քան թէ կովի կաթը, պանրային նիւթերը շատ են, նոյնպէս և իւղային նիւթերով աւելի հարուստ է քան թէ կովինը. միջին հաշուով ձմեռ ժամանակ 8—10⁰/₀ և ամառը 7⁰/₀ իւղ է պարունակում: 12—15 լիդր կաթից կարելի է պատրաստել 2¹/₂ ֆունդ կարագ, մինչդեռ կովի կաթից այդքան կարագ պատրաստելու համար պէտք պիտի լինէր 25—30 լիդր. ուրեմն մատակը իբրեւ կաթնատու որոշ պայմանների մէջ աւելի ձեռնտու է քան թէ կովը: Մատակը մինչև ութ տարի աւելացնում է կաթը. ութ տարուց յետոյ կաթը հեղհեղէն պակասեցնում է մինչև 12 տարեկան որից յետոյ իբրեւ կաթնատու արժէք չունի:

Պառաւած գոմէշի միսը յատկութեան աեսակէտից շատ վատ է, բայց 6—7 տարեկան գոմէշի միսը աւելի լաւ է քան թէ պառաւած եղան միսը: Գոմէշը պարարտանալու շատ ընդունակ է. կարելի է գիւղական աղքատ հասարակութեան համար լաւ և աժան գնով մսացու պատրաստել:

Գոմէշը տալիս է նաև լաւ կաշի՝ որի փութը արժէ 4—6 բուրլի. բացի դրանից արտադրում է աղբ մեծ քանակութեամբ. շատ տեղ գործ են ածում իբրեւ վառելանիւթ, բայց իբրեւ պարարտացուցիչ նիւթ, կովկասում դեռ աղբի արժէքը դնահատուած չէ:

Մեկոն Ղազարոսեանց

